

רשימות חוברת נו

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת שופטים, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — ביאור הענין דנטע כרם בנה בית וארש אשה לא יצא למלחמה (שנאמר בפרשת השבוע (כ, ה־ז)), בעבודת האדם.

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראה מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' שופטים. ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

קייץ צ וינא

נטע כרם גו' בית גו' אשה גו' לא יצא למלחמה (דברים). דוקא למלחמת הרשות, משא"כ מלחמת מצוה אפילו חתן מחדרו כו' ().

ברוחניות ע"ד אפשר: קודם חטא עה"ד ובזמן שלמה הביורר בשלום ובמנוחה, אבל עתה ע"י מלחמה, נהמא אפום חרבא ליכול, דם רב שפכת, שעיקר ענין העבודה ע"י אתכפיא והיפך טבעו, אינו דומה שונה פרקו ק' כו'. מאמר הצ"צ ואס זאל איך טאן אז איך ויל יא לערנען.

בכלל ב' חלוקים באופני קיום תומ"צ: ענינים המוכרחים, ציצית תפלין כו', אכו"ש ההכרחים כו', וזה מלחמת מצוה, שא"א להפטר ממנה והכל מחויבים בזה. ענינים של העדפה, להרחיב גבול ישראל, מלחמת הרשות, שלזה לאו כ"א מוכשר. דוגמא: ענינים דמיחזי כיוהרא, אם אינו ת"ח. באופן אחר: ע"ה אסור לאכול בשר.

העבודה בשלשה סוגים כוללים: מזונות, לבושים ענינים והמשכות פנימיות; תורה שנמשלה לאשה מורשה קה"י, וראה חיים עם האשה דקאי אתורה (קדושין). עבודה מלך לשדה נעבד מזונות. גמ"ח קו הימין מקיף לבוש בית. שארה כסותה ועונתה. תומ"צ תפלה — מזון לבוש עונה.

והנה, זה שנטע בנה לקח, ה"ז הוראה שברור זה בכללותו שייך אליו, ויש אצלו כחות לנצח, ולפום גמלא שיחנא. אבל צ"ל תחלה קשוט עצמך כו'. ולכן דוקא אם חללו, שכבר יש בכרמו פרות הראוים לאכילה, וכן כבר חנך ונהנה מביתו, ושמח אשתו שנה אחת, בכל השנוים שעברו עליו — הדר באילנו משנה לשנה — יכול לשמחה כו'.

תחלה יבנה בית, ואח"כ כרם ואשה (סוטה . וכ"ה ג"כ בקרא). שדה בית ואשה (יד). אולי אפ"ל: תחלה הל' פסוקה בלא דבר חדש. אח"כ תפלה. איזה בית אשר תבנו לי מלבד השמים כסאי והארץ תומ"צ. ואח"כ למוד כדבעי עם חדוש דבר. ואשה — ברור ניצוצות ב"ן ע"י עבודתו מ"ן.

תורה שקודם התפלה אין חדוש, משא"כ לאחר"י המשכת הכתר (שה"ש עוד באור ע"פ יונתי ס"ד. ובאור ע"פ תורה צוה ס"ד).

שדך שהם ש"ס משנה, כרמך שהם ש"ס תלמוד (והי' לכם לציצית

הא' סס"ב. האזינו הג' ס"ז באריכות), שדה תבואה כעין הגרעין בלא
חדוש, ע"ד המשנה, אילן ד"ח, ע"ד גמרא.

קייץ תרצ"ז * וינא

א. נטע כרם ולא חללו גו' בנה בית ולא חנכו גו' ארש אשה ולא לקחה גו' לא יצא למלחמה (דברים כ, ה'ז').

וזוהו דוקא למלחמת הרשות, משא"כ למלחמת מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו כו' (סוטה מד, ב).

ויש לבאר הענין ברוחניות ע"ד אפשר, כדלקמן.

ב. ובהקדם ביאור ענין המלחמה ברוחניות — בעבודת האדם:

ידוע² שקודם חטא עץ הדעת ובזמן שלמה הי' הבירור בשלום ובמנוחה, אבל עתה הבירור הוא ע"י מלחמה, כמאמר³ "נהמא אפום חרבא ליכול", וכמ"ש⁴ "דם לרב שפכת".

והענין בזה — שעיקר ענין העבודה הוא ע"י אתכפיא והיפך טבעו, כדאיתא בגמרא⁵ בביאור החילוק בין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו", ש"אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד כו'", "והיינו משום שבימיהם היתה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים .. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות (היפך

0) אולי צ"ל תרצ"ז, שאז שהה רבינו עם חותנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בנפערקטאלדסדארף שאצלן ווינא (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' קיח).

1) להעיר שהסדר בכתוב הוא באופן אחר: "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו גו' ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו גו' ומי האיש אשר בנה בית חדש ולא לקחה ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר גו'" (בית לפני כרם). — וכנראה מהמשך הרשימה (לקמן ס"ו), נקט רבינו ע"פ דברי הרמב"ם (הל' דעות פ"ה הי"א) "דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה, ואח"כ יקנה בית דירה, ואח"כ ישא אשה, שנאמר ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, ומי האיש אשר בנה בית חדש ולא לקחה" (כרם לפני בית). — ולהעיר מתירוף המפרשים (ענף יוסף לע"י סוטה שם. מעשה רוקח על הרמב"ם שם) שחילול הכרם (בשנה הרביעית לנטיעתו) הוא אחרי בנין הבית, אבל נטיעתו קודמת לבנין הבית. ועפ"ז יומתק דיוק לשון רבינו "נטע כרם" (ולא "כרם" סתם, כמו "בית" ו"אשה").

2) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

3) זח"ג קפח, ב.

4) דברי הימים-א כב, ח.

5) חגיגה ט, ב.

6) מלאכי ג, יח.

טבעו) .. שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן .. להיות נקרא עובד אלקים".

וכמאמר הצ"צ במענה לחסיד א' שהתאונן על העדר החפץ בלימוד התורה (עס ווילט זיך ניט לערנען), והשיב לו: איז דאך גוט, נעמט מען און מ'לערנט, והפטיר: ואס זאל איך טאן אז איך ויל יא לערנען, והכוונה בזה, שכאשר אין חפצים ללמוד אז יש העבודה דאתכפיא, אבל כאשר הוא חפץ ללמוד אין זה בדרך עבודה⁸.

וכדי שתהי' העבודה באופן של אתכפיא, היפך טבעו — יש צורך בענין של מלחמה, "להלחם עם הטבע והיצר"⁷.

ג. ובעבודה באופן של מלחמה גופא ישנם ב' אופנים — מלחמת מצוה ומלחמת הרשות — בהתאם לכך שבכלל ישנם ב' חלוקים באופני קיום תומ"צ:

א) ענינים המוכרחים, הן בתומ"צ ממש — כמו ציצית תפלין כו', והן בעניני הרשות — אכילה ושתי' ההכרחים כו'. וזה מלחמת מצוה, שאי אפשר להפטר ממנה, והכל מחויבים בזה.

ב) ענינים של העדפה, שכיון שאין בהם הכרח, הרי היציאה למלחמה בשביל ענינים אלה אינה מוכרחת, כמלחמת מצוה, אלא כמלחמה שתכליתה "להרחיב גבול ישראל", שזוהי מלחמת הרשות⁹, שלזה לאו כל אחד מוכשר (דלא כמלחמת מצוה שהכל מוכשרים ומחויבים בה).

דוגמא להעדפה שאינה שייכת לכל: בתומ"צ — ענינים של הידור דמיחזי כיוהרא, אם אינו תלמיד-חכם¹⁰. או באופן אחר — בנוגע לבירור עניני העולם ע"י אכילה ושתי': עם-הארץ אסור לאכול בשר¹¹, כיון שאין בכחו לבררו ולהעלותו כו'¹².

ד. והנה, העבודה היא בשלשה סוגים כוללים — שהם כנגד ג' הענינים דכרם בית ואשה:

(7) תניא פט"ו.

(8) לקו"ד ח"ד תשעה, א.

(9) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ה: "מלחמת מצוה .. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם .. מלחמת הרשות .. כדי להרחיב גבול ישראל כו'".

(10) ראה אנציק' תלמודית ערך גאווה (ע' מ ואילך). וש"נ.

(11) פסחים מט, ב.

(12) ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד. ובכ"מ.

עניני האדם נחלקים לג' סוגים כלליים: (א) מזונות, (ב) לכושים, (ג) ענינים והמשכות פנימיות (המשכת הפנימיות ע"י היחוד דנישואין).

וענינם בעבודה — ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח:

תורה — שנמשלה לאשה, שהרי בתורה כתיב¹³ "מורשה קהלת יעקב", ודרשו חז"ל¹⁴ "אל תקרי מורשה אלא מאורסה", וראה חיים עם האשה דקאי אתורה (קדושין ל, ב) — נרמז ב"ארס אשה" (ענינים והמשכות פנימיות).

עבודה — כמ"ש¹⁴ "מלך לשדה נעבד" (המלך יחסר לחמו עד שיהי' נעבד לבעל שדה לעשות מלאכתו למען יכלכלו מתבואת שדהו), היינו, שכללות ענין העבודה שייך ל"שדה", מקום צמיחת המזונות — נרמז ב"נטע כרם" (כמו שדה¹⁵).

וגמ"ח — קו הימין, מקיף¹⁶, כמו לבוש ובית — נרמז ב"בנה בית".

והם ג' הענינים ד"שארה כסותה ועונתה"¹⁷ בעבודת האדם: עבודה — מזונות, כרם — "שארה". גמ"ח — המקיף דלבוש ובית — "כסותה", ותורה — אשה, "עונתה" (המשכה פנימית).

וי"ל באופן אחר¹⁸: תורה ומצות ותפלה — מזון לבוש ועונה¹⁹: תורה — ענינה מזון ("שארה") — "כרם"²⁰, מצוות — ענינם לבוש ("כסותה") — "בית", ותפלה — ענינה המשכה פנימית ("עונתה") — "אשה".

ה. ובנוגע להיציאה למלחמת הרשות, להרחיב גבול ישראל, בענינים הנ"ל — הנה:

(13) ברכה לג, ד.

(14) קהלת ה, ח (ובמצו"ד). וראה זח"א קכב, א. ביאורי הזוהר לאדמו"ר האמצעי חיי שרה (בהוספות) קכט, סע"א ואילך. סה"מ עת"ר ע' רכב ואילך. סה"מ מלוקט ח"ד ע' שסז. ועוד.

(15) ראה גם סוטה שם, א: "ועתדה בשדה לך, זה כרם" (ובחדא"ג מהרש"א: "שיכין לו בשדה פנוי לעשותו כרם").

(16) ראה לקו"ת שלח מו, ג.

(17) משפטים כא, יו"ד.

(18) ראה גם לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שטו.

(19) ראה אוה"ת בלק ע' א"כה.

(20) להעיר, שאופן זה ("ש"תורה" נרמזת ב"כרם", ולא ב"אשה") מתאים יותר עם המבואר לקמן (ס"ט) ש"כרם" ו"שדה" הם ב' אופנים בלימוד התורה.

זה שנטע כרם בנה בית ולקח אשה — ה"ז הוראה שבירור זה בכללותו שייך אליו, ויש אצלו כחות לנצח המלחמה כו', ולפום גמלא שיחנא²¹. אבל, בשביל זה צריך להיות תחלה "קשוט עצמך כו"²².

ולכן, דוקא אם חללו להכרם, שכבר יש בכרמו פירות הראוים לאכילה, וכן כבר חנך ונהנה מביתו, וכן שמח את אשתו שנה אחת, היינו, שבכל השנוים שעברו עליו (ע"ד הפירוש ב"פרי עץ הדר", "שדר באילנו משנה לשנה"²³, שסובל כל שינויי האוירים מד' תקופות השנה²⁴) יכול לשמחה כו', שכל זה מורה שכבר נעשה אצלו המצב ד"קשוט עצמך" — אזי יכול לצאת למלחמת הרשות, להרחיב גבול ישראל, בענינים הנ"ל.

*

ו. ויש להוסיף ולבאר בנוגע להסדר דג' ענינים הנ"ל — שמצינו בזה ב' סדרים שונים:

(א) תחלה יבנה בית, ואח"כ יטע כרם וישא אשה (סוטה שם, א²⁵. וכ"ה ג"כ הסדר בקרא (דברים שם) "אשר בנה בית גו' נטע כרם גו' ארש אשה"), היינו, כרם לאחרי בית.

(ב) שדה בית ואשה (יד הל' דעות פ"ה הי"א²⁶), היינו, שדה — וכן כרם — לפני בית.

ואולי אפ"ל בתיווך ב' סדרים הנ"ל בעבודת האדם — ש"שדה" ו"כרם" (אף שבכללות ענינם אחד, הרי בפרטיות) הם ב' דרגות שונות, ובזה תלוי שינוי הסדר, ש"שדה" הוא לפני בית (כברמב"ם), ו"כרם" הוא לאחרי בית (כבסוטה, וכהסדר בקרא), כדלקמן.

ז. ובהקדמה:

סדר העבודה הוא שתחלה (קודם התפלה) ישנו לימוד הלכה

(21) כתובות סז, רע"א. וש"נ.

(22) ב"מ קז, סע"ב. וש"נ.

(23) סוכה לה, א.

(24) סידור (עם דא"ח) שער הלולב רסד, סע"ד ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ז.

(25) ושם: "תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש, לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה".

(26) נעתק לעיל הערה 1 (ולהעיר, ששם לא נזכר "שדה", אלא "שיקבע לו אדם מלאכה

המפורנסת אותו תחלה", ומביא הכתוב ד"נטע כרם". וכנראה מדייק רבינו "שדה" — בהתאם לתוכן הביאור בהחילוק שבין שדה לכרם, כדלקמן בפנים).

פסוקה בלא דבר חדש²⁷, כמארז²⁸ "אין עומדים להתפלל לא מתוך דין וכו' אלא מתוך הלכה פסוקה".

אח"כ תפלה, שהיא בדוגמת "בית", ועז²⁹ "איזה בית אשר תבנו לי" מלבד "השמים כסאי והארץ גו" דקאי על תומ"צ³⁰.

ואח"כ לימוד כדבעי — שלומד עם חדוש דבר³¹, שאז הלימוד הוא בשלימות³².

ואח"כ אשה — שלאחרי התורה שקודם התפלה, התפלה, והתורה שאחר התפלה, בא העסק בעניני העולם³³, שענינו ברור הניצוצות דשם ב"ן, ע"י עבודתו שהיא באופן דמיין נוקבין (אשה — נוקבא, וזהו גם ענינו של שם ב"ן, בחי' מלכות).

ח. וביאור שייכות ב' האופנים דלימוד התורה לזמני היום — שלימוד הלכה פסוקה (בלא חידוש) הוא קודם התפלה, ולימוד עם חידוש דבר הוא לאחר התפלה:

בלימוד התורה שקודם התפלה אין חידוש — שאינו אלא המשכה מחכמה ששם שרש התורה בעצמה, משא"כ בלימוד התורה שלאחרי' (לאחרי התפלה) — שנעשה החידוש דהמשכת הכתר (לקו"ת שה"ש עוד באור ע"פ יונתי ס"ד. ולקו"ת ברכה באור ע"פ תורה צוה ס"ד³⁴).

(27) שזהו"ע "שדה" שבתורה, כדלקמן ס"ט.

(28) ברכות לא, א.

(29) ישעי' סו, א.

(30) ראה תו"א בתחלתו, ש"השמים כסאי" קאי על תורה, "הארץ הדום רגלי" קאי על מצוות, ו"בית" קאי על תפלה.

(31) שזהו"ע "כרם" שבתורה, כדלקמן ס"ט.

(32) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(33) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח סקנ"ה-קנו.

(34) בלקו"ת שה"ש (כ, ד): "וזהו ההפרש בין הלימוד שקודם התפלה ובין הלימוד שאחר התפלה, כי עיקר המשכת הכתר בחכמה ע"י התורה הוא בהקדים תחלה בחינת וכלל מאדך שהוא המשכת הכתר .. אבל ע"י התורה שקודם התפלה הוא רק המשכה מחכמה ששם שרש התורה בעצמה דאורייתא מחכמה נפקת .. וזהו שארז"ל אבא בנימין אומר על תפלתי שתהא סמוכה למטתי, כי התורה צ"ל אחר התפלה כדי שיהי' המשכת הכתר בחכמה". ובלקו"ת ברכה (צו, ב — בהג"ה): "ועפ"ז יובן ג"כ מה שאמר אבא בנימין על תפלתי שתהא סמוכה למטתי .. שגם ללימוד לא רצה קודם התפלה .. שמעלת העסק בתורה שאחר התפלה הוא גבוה יותר מתורה שקודם התפלה .. אם הגיע זמן תפלה ואינו מתפלל וממשיך החופה והיחוד, א"כ לימוד התורה שלומד הוא רק מבחי' נובלות חכמה של מעלה .. אבל כשהקדים ק"ש ותפלה ונעשה היחוד, א"כ עסק התורה שאח"כ יש ונמשך בזה גילוי חכמה של מעלה ממש, ולא נובלות לבד .. שאז יש עריבות ומתיקות גילוי תענוג העליון המלוכש בחש"מ".

ובהתאם לכך הוא גם החילוק בהלימוד כפשוטו — שקודם התפלה הלימוד הוא בהלכה פסוקה בלא חידוש, ולאחר התפלה הלימוד הוא עם חידוש כו'.

ט. וב' האופנים בלימוד התורה — לימוד הלכה פסוקה בלא חידוש קודם התפלה, ולימוד עם חידוש לאחר התפלה — הם ב' הענינים ד"שדה" ו"כרם":

"שדך שהם שתא סדרי משנה³⁵ .. כרמך שהם ששה סדרים תלמוד" (לקו"ת שלח ד"ה והי' לכם לציצית הא' סס"ב. נתבאר בד"ה האזינו הג' ס"ז באריכות³⁶).

וטעם הדבר — כי, שדה הוא מקום צמיחת תבואה שהיא כעין הגרעין, בלא חידוש — ע"ד לימוד המשנה (הלכה פסוקה בלא חידוש), משא"כ כרם הוא מקום צמיחת האילן שהפרי הצומח הוא דבר חדש בערך להגרעין הנטוע — ע"ד לימוד הגמרא שע"י הפלפול נעשה דין חדש כו'.

וזהו ש"שדה" הוא לפני בית, ו"כרם" הוא לאחרי בית — כי, בית רומז על תפלה (כנ"ל ס"ז), ולפני התפלה הלימוד הוא הלכה פסוקה בלא חידוש, "שדה", ולאחרי התפלה הלימוד הוא עם חידוש, "כרם".

35) להעיר מסוטה שם: "ועתדה בשדה לך, זה משנה".

36) ושם (עו, ד): "יש ב' מיני צמיחות .. האחד שהצמיחה היא במהותה ועצמותה כמו הגרעין הנזרע, וכמו זרעוני תבואה דגן וחטים כו' שהחטים הצומחים הם כמו החטים שנזרעו .. והב' היא כמו צמיחת פירות האילן ע"י הגרעין .. שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפירות הנצמחים ממנו, והוא התחדשות ממש .. וזהו ענין כשעירים כו', שהצמיחה שמבחי' שעירים שהוא מטר הדק הוא רק כעין הזרע הנזרע .. והיינו בחי' לימוד המשניות שהוא עלי דשא, שהדשא אינו כעשב שנאמר בו עשב מזריע זרע .. והיינו כי מלימוד וגרסת המשניות לא נעשה הולדה חדשה רק מה שמבואר בהמשניות, אבל כרביבים עלי עשב היינו שהצמיחה שמבחי' רביבים (טפות מטר הגסות) שהוא בעלי תלמוד הוא בחי' עשב מזריע זרע עץ פרי כו', שמוציאים מפלפולם דין חדש .. כמשל צמיחת דבר חדש כמו הפרי מהגרעין הנזרע כו'".